

LITERATURA

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

Björnstjerne Björnson, básník norský, jedna z nejzajímavějších individualit básnických doby naší, zemřel dle zpráv francouzských listů tudy dni podřezav sobě žíly, nemoha snést bolestnou nemoc, již byl beznadějně sklíčen. Žádnému z jeho rodáků se nepodařilo, aby zvláštní půvab svých krajů severních vtělil slovem tak pravdivým a dojemným, jako Björnsonovi. V jeho dílech vane ten zvláštní severní duch, ta pošmurnost nebe a nevlídnost počasí, ten divoký jek moře a děsivost strmých skal; ale když se mraky ty sluncem protrhnou a když na tu divokost přírody zavlaje teplý dech letní, má živý kontrast půvab dvojnásobný, neodolatelný. Ten jasný, určitý ráz má ve všech svých povídkách i básních, dramatických i výpravných. Björnson jest živým dokladem poetův, kteří individuálnost svého národa i kraje snaží se vtěliti v plastiku uměleckou a přivedou svůj zvláštní ráz silou i pravdou k uznání všeobecnému. Jsou to zvláštní kraje, jimiž nás provádí, zvláštní lidé, s nimiž nás seznamuje. Ale při tom při všem rukou mistra dovede vyjmouti a k zajímavosti přiváděti to, co jest věčně lidské ve všech dobách, ve všech zemích. Björnson byl dosud v květu věku, teprve 34 léta stár. Narodil se dne 8. listopadu roku 1832 v osamělé krajině Devrefjäldu v Norsku, kdež byl otec jeho farářem při chrámu v Kvikne. Kolem jeho rodiště nevlnilo se ani žito, poněvadž se v pusté krajině té nedařilo. Byl nejstarším dítětem a neměl za svého dětinství ani soudruhů. V zimě byl dům jejich zasypán celý sněhem a malý Björnson mohl pohodlně sněhem tím vylézt do prvního patra k svému otci, pakli ho matka dole pro nějakou svévoli trestati chtěla. Odtud se dostal otec jeho do jiné krajiny, a sice do Naassetu v Romsthalu, jedné to z nejkrásnějších krajin v Norsku. Tento kontrast

byl pro mladého Björnsona nesmírný a pro vývin jeho nadmíru podstatný. Z pusté krajiny dýchal v krajině krásné, z neolidněné pouště přišel mezi lidi. Líčí to sám nejednou a čtenáři naši seznámili se s podobným vylíčením v krásné povídce Thronde, již jsme ve Květech podali. I prokmitávání první umělecké jiskry v mladém hochu najdou v té povídce dojemně nakresleno. Björnson byl zdánlivě snílek, a proto se málokomu líbil v obcování. Věřilť člověku, věřil ve věci podivné, báječné, a proto ho měli za přihlouplého. To ho činilo samotářem a otvíralo mu hloubku vlastní jeho duše. Mnoho snesl v tom ohledu jako jeho Sigurd, ale když trpělivost trhla, objevil se silnějším nade všecky. Když ještě do školy chodil, byl jeho otec následkem denunziace z úřadu svého sesazen. Byl sice pak za nevinna uznán a lepším místem odměněn; avšak v mladém Björnsonovi událost ta vzbudila cosi hořkosti a divokosti. Příchuť ta provázela ho po celý život a stala se také vlastností skoro všech jeho plodů uměleckých. Co student v Christiánii počal Björnson svou literární činností. Byl viděl jen dvě divadelní představení na tamějším divadle a napsal již také divadelní kus, ač byl dosud ještě žádný nečetl. Kus byl k provozování přijat a spisovatel obdržel svobodný vstup do divadla. Tu však brzy poznával, co jeho prvotní práci scházelo; vzal ji nazpět a spálil ji. Poznával divadlo a utvořil si tak vysoký o něm ideál, že stav se kritikem, chtěl celé divadlo zreformovati. Domnívalť se, že předělá šmahem umělce i obecenstvo; leč následek toho byl, že umělci i obecenstvo se nezměnili, jeho ale že pomluvili, zkaceřovali a v nenávist uvedli. Byl by morálně zašel na úzkoprostosti těchto lidí, kdyby byl neodešel do Uppsaly, kdež nabyl opět duševní rovnováhy, aby na zralejší plody pomýšleti mohl. Na cestě do Uppsaly seznal Kodaň, kdež ho krajané jeho uvítali bez předsudků a jemu chuti dodávali, aby neustanul na své dráze, na níž konečně uznání a spravedlnosti dojíti musí. Najal si tam malý pokojík pod střechou a tam psal první své selské povídky a dramata, jež byly od Dánů přijaty s pochvalou všeobecnou. Novely ty byly brzy do všech jazyků překládány a učinily z něho

evropskou znamenitost a prvního básníka své země. Když se do Norska vrátil, převzal ředitelství divadla v Bergenech, avšak ne nadlouho. Později redigoval časopis v Christiánii, avšak měl k namáhavé té práci tak málo schopností, že jeho nepřátelé opět počali jásat. Nechal toho, počal opět básnit a novým úspěchem dobyt si opět žádoucího poklidu duševního. Vláda navrhla norskému sněmu, aby udělil Björnsonovi stipendium na cestu, což tento, ač po nějakém zdráhání, učinil. Cestoval do Říma, kdež studoval a psal, a vyslal odtamtud svého Krále Sigurda, který dánsko-norské čtenářstvo přivedl v nadšení. Odkládal patrně svoje umělecké vady, jeho temná, podivná časem řeč stávala se jemnou a urovnalou, a jen málokdy již najde čtenář jistou nedokonalost ve filosofickém vzdělání a nejistotu formy. Z Říma vrátil se již co slavný básník a dostal od sněmu „básnický plat“ tisíc dolarů ročně. Až do nynějška žil v Christiánii. Měl tam časté veřejné přednášky, k nimž se posluchačstvo hrnulo a v nichž celá jeho zvláštní povaha se manifestovala. Hlavní jeho spisy jsou: několik svazků Selských povídek, Hulda (truchlohra tříaktová), Mezi bitvami (činohra jednoaktová), Sigurd — trilogie: Sigurdův útěk (jeden akt), Sigurd v cizině (tři akty), Sigurdův návrat (pět aktů), Maria Stuart (truchlohra pětiaktová) počátek trilogie a básně lyrické. Björnson líčen co muž vysoké, herkulické postavy, plavých vlasů, pohledu neobyčejné síly. Slova nemiloval; avšak byl-li pro předmět zanícen, strhl svým proudem řeči i lhostejného. Žel toho vznešeného života, že tak záhy zhasl. Věčná mu budiž paměť!

ČESKÁ VČELA, příloha k časopisu Květy, 1866, č. 17, str. 66—67

(*Fromont mladší & Risler starší*)

„Od Francouzské akademie korunovaný *román*, to musí býti něco zvláštního!“ upozorňuje mne ondy můj franko-milovný přítel.

„Román?“

„Ano, Fromont mladší & Risler starší.“

„Vždyť to zní jako obchodní firma —“

„Také to nic jiného není. Historie obchodní firmy Fromont mladší & Risler starší, voilà tout.“

„A od koho?“

„Od Alphonse Daudeta.“

„Neznám.“

„Tomu se nedivím. Ve francouzské literatuře se již sice vícekrát osvědčil a vynikaly spisy jeho zejména krásným slohem, však za hranice Francie sláva jeho ještě se nerozšířila. Až tímto románem. Kniha ta musí býti vskutku neobyčejná, neboť vyšlo za tu krátkou dobu již *osmé* vydání a již i německého překladu vydání *druhé*.“

Byl jsem sice udiven, že při té zpukřelosti a mravní skleslosti Francie, o které každý den v německých listech se dočítám, dovedou Francouzové ještě takové romány psáti, ale přece jsem se pustil do čtení. Také mne k tomu ponoukala významná okolnost, že Němci vzdor všemu nadávání Francouzům románem tím neopovrhli a tak rychle spěchali „světové literatuře“ své jej přivtělit.

A byl jsem unešen! Nevěděl jsem, co mám spíše obdivovati. Či jednoduchost děje, či mistrnou charakteristiku osob, či dokonalost slohu, či onen zvláštní vliv morálky, který ač nikde určitě nevysloven, přece z každého slova mluví a činí, že kdo čte, se stále rostoucím uspokojením pokračuje, až knihu konečně odloží s litostí, že nepokračuje ještě dále.

Snad také mne co Čecha poutal francouzský ten zvláštní svět, který tu líčen.

Nikdy jsem totiž nemohl zdomácněti v atmosféře, v které se obyčejně pohybují hrdinové francouzských románů. Ty „chudáky“, kteří si nařikají, že přišli na mizinu a nyní že už jim nezbývá než — dvacet tisíc franků *ročních důchodů*, ty ženy, jež svého milence opustí, aby se mohly k němu zase vrátit a jej ujistit, že toho, který jim ty krásné diamanty daroval, vlastně nemilovaly a nemilují a že toliko... — ty všechny podobné typy pařížské společnosti — já jich nechápal.

Však zde: Sidonie, Risler, Fromontová Klára a všichni ostatní nabyli u mne pravděpodobnosti a věřil jsem spisovateli, že mohou existovati. Snad v mnohé z těch, jež znám, taková Sidonie dříme, pomyslil jsem si a pohlížel jsem druhého dne bystřeji než jindy do očí dám, snad jsem již někdy takového Fromonta potkal anebo takovou paní Delobelle znal, vzpomínal jsem a namáhal jsem svou paměť. Krátce tento svět mi nebyl ani dost málo cizí, a to mne poutalo.

Však sudte sami:

V jedné z oněch klikatých uliček pařížské čtvrtě Marais, která rázem zaplašuje naše obyčejné představy o báječných bulvárech světového bábelu a toliko pracovitost a průmysl tohoto města nám předvádí, nalezá se továrna na čalouny, která se díky obchodnímu rozhledu majitele Fromonta a zručnosti tam zaměstnaného kreslíře Rislera — u čalounů jsou kresby hlavní věcí — velmi dobře daří.

Tomuto Rislerovi to ráda učiní paní továrnice k vůli, aby na dětský bál, který ona na počest své dcery Kláry dává, směl přivést malou svou sousedku Sidonii Chèbeovic, o jejíž roztomilosti tak mnoho vypravuje. Takové pozvání by snad každé dítě potěšilo, ale pro Sidonii, která celé hodiny u okna, z něhož možno celou továrnu přehlednouti, stává a *sní*, má to zvláštní význam.

Jest to první krok k uskutečnění jejího snu, o němž nám bude román vypravovati. Díky své kráse a pak také štěd-

rosti svého příznivce Rislera a krásným manýrám, jimž se od souseda Delobella přiučila, a vybraně jemnému vkusu, s jakýmž Delobellova dcera Désirée její toaletu upravila, slaví Sidonie na onom plesu pravé triumfy a uzavře přátelství s dcerou továrníkovou, slečnou Klárou. Pokud je dítětem, užívá toho pilně, čím více ale dorůstá, tím spíše najevo vystupuje rozdíl mezi bohatou slečnou a chudou Sidonií. Aspoň ona se tím cítí strašně poníženou a uráženou. Také přichází čas, aby se něčemu učila, a přátelství úplně ochabne, když Sidonie vstoupí do práce, aby se učila pořádati falešné skvosty a ozdoby. Leta v této dílně strávená jsou jí pravou mukou a každý, jenž ji odtamtud vysvobodí, bude jí milý. Je krásná, a proto nebude muset dlouho čekat.

Je zde Rislerův mladší bratr François, který jen na ukončení svých studií a inženýrský dekret čeká, aby o její ruku požádal. „Paní inženýrová?“ To je již krok výše, proč by tedy Françoise odmrštila? Však než to přijde k svatbě, přinese poštovní sluha psaní od Kláry, která ji zve na nějaký čas k sobě na zámek Savigny, náležející jejímu dědu Gardinoisovi. Zámek Savigny, ach, to je něco pro Sidonii! Jak ten luxus jí lahodí a spolu rozčiluje! Ubohá Kláro, tys ukázala tygru krev, tys nyní probudila, co v Sidonii dosud jen dřímalo! „Tu najednou obdrží tato ve víru novém list od svého snoubence, který ji volá do skutečnosti a k bídnému postavení budoucí úřednice zpět, a v duchu iž se vidí v onom škaredém pokojíku, v někdejší svém bytě v tolikátém poschodí temného domu, jehož těžký, bídou dusný vzduch již se domnívá vdýchat.“ Co nyní? Své zasnoubení zrušiti? Proč ne? Starého Gardinoise si vzíti? Jen kdyby byl aspoň o deset let mladší! Však je tu Georges, bratranec Kláry a někdejší dědic továrny, a Sidonie neustane, pokud ji ten „při hledání svatojanských mušek“ nevyzná svou lásku. „Já budu vždy jen svého chotě milovati,“ praví Sidonie a nyní jí továrna nemůže již ujíti. Jest zde ovšem ještě její snoubenec François, mladší Risler, ale toho se snadno zbaví.

Zpozorovala, jak velice jej sousedka její Désirée miluje,

a nemohouc prý své přítelkyni způsobiti takový bol, „obětuje“ jí svou lásku. Ubohý François ustoupí se svým zoufalstvím až do Egypta, starý pan Fromont zemřel, Georges je nyní skutečným pánem továrny: již se blíží uskutečnění Sidoniina snu. Však když již má jen sáhnouti po štěstí, po němž tak dlouho natahuje ruku, odtrhne jí osud sladký ten pohár od úst. Georges odhodlá se vyplniti poslední vůli svého strýce, ožení se se svou sestřenicí Klárou, a poněvadž by jeho síly nestačily k vedení továrny, učiní Rislera staršího svým společníkem. Nyní se dozví Sidoniina matka, proč její dcera vždy tak bývala smutnou a zádumčivou a koho „vlastně“ milovala: jest to Risler starší, a ne Risler mladší, François, ale ona si ubožátko nikdy prý netroufala to říci! A tak se stane Sidonie přec paní továrny, po níž tak toužebně co dítě z okna pohlížela.

Po tomto úvodu román teprv započíná. Sidonie, tento ženský démon, neuspokojí se tím, že z chudé dívky stala se bohatou paní fabrikantovou, ona nyní toliko připravila jeviště pro své činy.

Georges, který ji co mladík tak horoucně miloval a svou lásku toliko vůli umírajícího svého strýce obětoval, nemůže nadlouho odolati této ďábelské ženě, s níž nyní v jednom domě bydlí a která jest paní jeho společníka, a brzy jest opět úplně v její tenatech. Proč ale teď ho sváděla? Vždyť továrnu už měla. Ano, kdo by znal všechny tajnosti ženského srdce! Jednak byl Georges skutečně pěknějším zjevem než trochu neohrabaný starý Risler, a jednak nevěděla, proč by šetrila Kláru, jejížto bohatstvím a laskavostmi již jako dítě se cítila tak ponižovanou... Och, toť hrozná propast nevděčnosti, ta malá, roztomilá Sidonie!

Však nedost na tom, že Kláru oloupí o jejího muže, ona hrozí i továrnu, dědictví jejího otce, připraviti o dobrou pověst. Její nenasytná touha po nádheře, její závistivá snaha vyrovnati se buď skutečně velkým dámám, které své jmění čítají na milióny důchodů, anebo oněm ochechulím, kteréž za rok utratí celé jmění bohatých mladých dědiců, svádí milence Georgesu k tak nesmyslným vydáním, že továrna pod tímto břemenem počíná klesati.

Starý poctivý kasír Planus počíná se hroziti stále rostoucích vydání a bilance prvního roku ukazuje skutečně strašný úpadek. Co se Rislera týče, ten jednak zaměstnán sestavováním nového vynálezu, stroje na tisknutí čalounů ve více barvách najednou, jednak zas pro samou poctivost nepozoruje praničeho, takže nakonec i ten starý věrný jeho přítel kasír Planus myslí, že se podařilo ďábelské té ženě „proměnití nejlepšího a nejpoctivějšího ze všech lidí v dokonalého padoucha“. Není jinak, Risler prý zná svou hanbu a přijímá ji trpělivě, neboť si dává za ni platiti!

Jediný starý kasír Planus ještě bdí nad ctí domu Fromont ml. & Risler st., když to nesmyslné rozhazování peněz ani po té smutné bilanci nechce ustáti, ba naopak ještě roste, odhodlá se k poslednímu prostředku a píše Rislerovu bratru Françoisovi do Egypta, aby přišel promluvit s bratrem a tak zachránil čest svého jmena.

Sidonie nechť se třese, neblížíť se nový milenec, nýbrž mstitel!

Mstitel? Běda mu u ženy té!

A vskutku vizte sami, jak jej ona přijme:

„Komu děkujete všechen tento luxus, madam?“ započne „mstitel“ rychle, „svému manželi nebo svému milenci?“

A aniž by se zachvěla, aniž by očí k němu pozvedla, odpověděla Sidonie:

„Oběma.“

Tolik jistoty z její strany připravilo jej o jistotu jeho.

„Tedy přiznáváte, že jest on vaším milencem?“

„Nu ano... Ovšem.“

François se na ni zadíval v mlčení. I ona byla zbledla, přes všechen svůj klid, a stálý tichý úsměv nevznášel se více kolem její úst.

A on pokračoval:

„Poslechněte mne. Jmeno mého bratra, jmeno, které on dal své ženě, je také jmenem mým. Je-li Risler tak šíleným a tak slepým, že přivoluje, abyste je pokrývala hanbou, pak jest mojí povinností, abych je proti vaší hanbě uchránil... Proto žádám od vás, abyste panu Fromontu na místě

oznámila, že jest mu si vzítí jinou metresu, ať s jinou utrácí své jmění, ... aneb...“

„Aneb?“ ptala se Sidonie, která si byla za jeho řeči stále hrála se svými prsteny na ruce.

„Aneb zjevím svému bratru, jak to chodí v jeho domě, a pak k svému udivení poznáte, že ten Risler, jehož jste znala potud toliko co tichého beránka, také se dovede rozlítiti. Mé sdělení ho snad zabije, ale toho buďte jista, napřed zabije on vás!“

Ona pokrčila rameny:

„Nechť si mne tedy zabije... Což mi na tom?“

A to pravila s tak bolným výrazem, přitom tak se zdála všeho na světě se vzdávati, že François mimovolně pocítil jakoby litost s tímto krásným tvorem, který tak mladý a tak šťastný, s takou lhostejností již mluvil o smrti.

„Vy ho tedy máte tuze ráda?“ pravil hlasem nevědomky mírnějším... „Vy ho máte tuze ráda, toho Fromonta, že chcete raději umřítí, než byste se ho vzdala?“

Ona se prudce vztýčila.

„Já? Já že bych měla ráda tohoto hejska, tuto nicku, tuto všetečnou panenku, která do mužských šatů se pouze převlekla?... Nikdy!... Volila jsem jej, jako bych byla volila každého jiného...“

„A proč?“

„Poněvadž jsem musela, poněvadž jsem zuřila, poněvadž jsem nosila se s láskou v srdci, která jest zločinem, a dosud se s ní nosím, a poněvadž ji musím utlumiti, nechť si to je za cenu kteroukoliv.“

Byla povstala a mluvila k němu tváří v tvář, oko k oku, ústa k ústům. Třásla se po celém těle.

Lásku, jež jest zločinem!... Koho milovala?

François se chvěl před touto otázkou.

Ještě netušil ničeho; tolik ale chápal, že tento pohled, tento žhavý dech mu mají zjeviti něco hrozného.

Avšak on přicházel co mstitel, musel slyšeti všecko.

„Koho milujete?“ ptal se.

A ona odpověděla temným hlasem:

„Miluji vás, víte to dobře.“

Byla to žena jeho bratra!

Po dvě leta byl na ni vzpomínal co na sestru. Jemu bratrova žena nebyla více někdejší jeho nevěstou a byl by pokládal za zločin jen v jediném tahu jejího obličejě poznávati tu, jíž tak často říkával: „Och, jak vás miluji!“

A nyní to ona pravila jemu, že ho miluje!

Nešťastný mstitel stál zde zmatený, nemoha se vzpamatovati; nenalezal slov, aby odpovídal.

Ona čekala.

Venku pučel jarní den pln vláhy a slunečního parna. Vlažný vzduch, ještě vlhký od nedávného deště, byl tak zvláště jemný, pln vábné melancholie. Byl to první parný den a vůně nových květin vcházela vysokými otevřenými okny dnes ještě k většímu opojení. Zvenčí bylo slyšeti nedělní kolovrátkáře, pokřikování plavců po řece; a blíže sem, v zahradě, sténala paní Dobsonova zamilovaným, nyjícím hláskem svou píseň:

Pravíť lidé zlí, že si chceš jinou vzí-i-i-ti,
ach, to bych ubohá musela zhynou-ou-ou-ti!

„Ano, François, já tě vždy milovala,“ pravila Sidonie. „Tuto lásku, jíž jsem se jednou co mladé děvče vzdala — což ví mladé děvče o lásce a vášni! —, tuto lásku nemohlo nic z mého srdce ani vyrvati, ani utlumiti. Když jsem se dozvěděla, že také Désirée tě miluje, ona, která je tak bídná, tak ubohá, tu v šlechetném návalu chtěla jsem oblažiti její žití obětováním svého blaha a odstrčila jsem tě, abys náležel jí. Však když jsi byl odešel, teprv jsem poznala, že oběť přesahuje síly mé. Ubohá Zizi! Já jsem ji proklínala v hloubi svého srdce! Věřil bys? Od těch dnů jsem se jí vyhýbala a nechtěla jsem ani se s ní setkati. Bylo by mne to příliš bolelo!“

„Ale pakli jste mne milovala,“ ptal se François zcela pošeptmu, „proč jste si brala mého bratra?“

Ani jí to v tváři neškublo.

„Vzala jsem si Rislera, abych se přiblížila tobě. Řekla jsem si: Jeho ženou nemohla jsem se státi: nuže, stanu se

jeho sestrou. Pak mi bude přece dovoleno míti ho ráda a nebudeme si po všechny časy cizími.

Ach, jaké jsou nevinné sny dvacetiletého dítěte, jež pak zkušenost bohužel dosti rychle v celé jich nicotě odkryje!... Nemohla jsem tě milovati, François, jako miluje sestra; nemohla jsem ale také tě zapomenouti, to nestrpělo moje manželství. Snad by to po boku jiného muže bývalo možným, však u Rislera bylo mé postavení strašlivé. Vždycky jen o tobě mluvíval, o tobě, o tvém úspěchu, o tvých nadějích; François toto, François ono... Máš tě ubohý přítel tak rád! Pak ale, a to bylo mi to nejkrutější, je tvůj bratr ti tak podoben. V chůzi, v tazích, především ale co do hlasu máte spolu takovou podobnost, že jsem často zavřela oči pod jeho polibky a řekla sobě samé: Jest to on... Jest to François! Tato myšlénka, jež byla zločinem, stala se mi stálou mukou i vášní zároveň, i hleděla jsem omámiti se. Tu jsem přivolila vyslyšeti Georgese, který mne už tak dlouho pronásledoval, a žití mé stalo se jiným, hlučným, rozčileným. Ale přísahám ti, François, uprostřed víru rozkoše, již jsem se poddala, nikdy nepřestala jsem mysliti na tebe. A měl-li někdo práva mne poháněti k zodpovídání z mého konání, tys to zajisté nebyl, ty, jenž jsi mne, aniž bys byl tomu chtěl, učinil, čím dnes jsem...“

A zamlčela se.

François neodvážil se více očí pozvednouti. Od té jisté chvíle ji nalezal příliš krásnou, příliš svůdnou.

A byla to žena jeho bratra.

Také se neodvážil mluvit. Nešťastník cítil, jak stará vášeň se mu znovu do srdce vkrádá a jej omamuje a že by v této chvíli každé slovo, každý pohled, všecko by bylo jen láskou.

A ona byla ženou jeho bratra!

„Ó jak jsme bídní, bídní!“ pravil ubohý mstitel a sklesl bez vlády na pohovku.

— — — — —
A když byl François odešel, pravila Sidonie své přítelkyni paní Dobsonové, mluvíc o něm:

„Ó já ho mám již v šachu, ale musím se míti trochu na pozoru... Budu teď pod přísnou dohlídkou. On je velmi žárlivý... Budu psát Cazabonimu, aby po nějaký čas ke mně nedocházel, a ty sděl zítřa Georgovi, aby as čtrnácte dní se ze zámku Savigny nehnul.“

Ubohý mstitel je skutečně již v šachu, ba zdá se býti úplně ztracen. Však tu na pokraji záhuby kyne mu spása.

Byltě našel opět Désirée, svou někdejší sousedku, malou Zizi, tu milou dívku, která na něho čekala ještě z dob, kdy on neunavně pracoval, aby s inženýrským dekretem dosáhnul ruky malé Sidonie Chèbeovic. Nové kouzlo ho zde jímá a François se mu tak rád poddává, vždyť to zcela jinak mluví k jeho srdci než onen hrozný útok, jaký podnikla Sidonie na jeho čest tou lživou svou láskou.

Jen vysloviti by se ještě měl. Pak by svět čítal o jeden šťastnější párek více.

Než jeho vina to nebyla, pakli k tomu nepřišlo. On již seděl u nohou své malé Zizi a již byli započali jednu z oněch lhostejných rozmluv o krásném počasí a vůni květin, které někdy předchází slovu na celé žití rozhodujícímu, když se tu zaklepe na dveře a vejde — Sidonie.

A nešťastník znovu odešel od své malé Zizi a nikdy se nevrátil více.

A netrvá to dlouho a již úplně dohrál smutnou svou úlohu mstitele. Krutý byl ovšem ten zápas, jenž spolu vedly jeho přímost a poctivost a ďábelská svůdnost Sidonie, však nakonec přece jen podlehl a odhodlal se s ní uprchnouti daleko pryč, do širých krajů, kde by v jejím objetí mohl zapomenouti na svoji čest.

Jen kdyby si byl aspoň nedal vyrvati *písemní* vyznání. Sidonii, jak už samo sebou se rozumí, jen o to se jednalo, a jakmile to má v rukou, snadno přinutí mstitele k mlčení.

Když byl ubohý François strávil celou jednu hroznou noc na nádraží, aby ve své šílenosti čekal na tu, která mu slíbila s ním uprchnouti, a z její usměvavých úst se pak ráno dozvěděl, jak hanebně si s ním tento démon zahrával, nezbývá mu než uprchnouti podruhé z Paříže.

A ubohá Zizi? Tentokráte byla její síla již zlomena a ona

před sebou nic více nevidí než samovraždu. Ale jak je to těžké, odejít z toho světa! Nešťastná Zizi toho zkusila, když skočila do Sekvany a když ji vytáhli a donesli do té hrozné policejní strážnice a druhý den ji vlekli před otupělého komisaře, který dle formule k ní měl strašné kázání a na ní vynutil slib, že „už podruhé to neudělá“. Neudělala to už více, ubohá Zizi, cítila se vším tím tak poškrvněnou, že jí nezbývalo než umřít studem...

Pokud tu „mstitel“ byl, obracelo se vše vůčihledě k lepšímu. Georges staral se nyní více o obchod, kasa nemusela už vyplácet tak nesmyslné účty, starý pokladník Planus vítězoslavně si mnul ruce, že měl tak pěkný nápad a psal si pro Françoise do Egypta.

Však když tento odešel, započal starý rej znovu a Sidonie, jako by si chtěla vše nahradit, čeho musela postrádat po čas přítomnosti Françoisovy, nyní již plnými rukama rozhazovala jmění svého milence Georga, svého muže Rislera a své přítelkyně Kláry.

Ani to ji nezdržuje více, že továrna nyní nad propastí se již vznáší. Bankrot již je tu, ale čeká na své oficiální prohlášení ještě do dne, kdy dojde lhůta dvou směnek, které starý kasír Planus, jak on s hrůzou dobře ví, nebude moci vyplatit.

A Rislér ještě ničeho netuší! Ani o nevěrnosti své ženy, ani o záhubě továrny.

Již i Klára se všeho dozvěděla. Byla mimo Rislera samojediná, která zaměstnána vychováním své drahé dcerušky o ničem nevěděla. Byla sice velmi těžce nesla vzdalování se svého muže, ale majíc za to, že to jeho postavení co bohatého továrníka již tak s sebou nese, byla se tomu poddala s úplnou rezignací a ve své dobrotě by nejméně byla na něco takového připadla. Když však, pozorujíc úzkosti svého muže Georga, který s hrůzou viděl platební den přicházeti vždy blíž a blíže, na něm se byla dozvěděla, že tolikátého má býti vyplaceno z prázdné pokladny sto tisíc franků, odhodlala se jíti na zámek Savigny k svému dědu Gardinoisovi a jej prositi o peníze, a tu zvěděla vše. Neměla sice mnoho naděje v úspěch tohoto svého posledního

kroku a byla připravena na mnohé ponížení, jehož se jí dostane od tohoto starého lakomce, jehož bezcitnost tak dobře znala, ale na podobné odhalení přece nebyla připravena. Než láska mateřská jí ještě tentokrát dodá tolik síly, že skryje ránu ve svém srdci. V prvním návalu chtěla pryč od toho zločinného muže, ale myšlenka, že by ji snad mohli vinit z útěku před — bankrotem, pobouřila její hrdost a dala opět odstrojiti svou dcerušku, která již byla úplně uchystána na cestu.

Již je předvečer bankrotu. Sidonie dnes dává velký ples a vše víří v bujném veselí.

Však jen u ní. Dole sedí ve své pisárně starý kasír Zikmund Planus a studuje své knihy a shledává těch sto tisíc franků, a nemůže je nikterak shledati... A když Risler vejde, vyhrknou mu dvě slze z očí. To už přece nemůže starý Risler neviděti. Udiven podává svému starému příteli ruku, však ten ji odmítne.

Strašná nastane pauza, v níž je slyšeti tak hrozně zřetelné kroky nahoře tančících. Nyní není už žádného vyhnutí více a starý kasír vyhrkne:

„Vy jste svou ženou přivedl naši firmu na mizinu a vše tak pěkně zařídil, že jste naším úpadkem a svou hanbou na vše časy pojištěn. Ó, já prohlížím vaši hru, s takovou mi nepřijdete! Peníze, jež vaše žena nešťastnému Fromontovi vylákala, letohrádek v Asnières, diamanty a všecko, všecko je osobním vaším jměním, jste tedy kryt a můžete se zcela klidně vzdáti obchodu.“

To byla příliš silná rána pro ubožáka, který o ničem neměl ani tušení. Štěstí ještě, že jak pod ranou tou klesl a s sebou strhl zábradlí, jehož se držel, řízl se do ruky a krev mohla proudit ven: jinak by ho byla ranila mrtvice. Však brzy přivede starý Planus za pomoci Kláry, kterou byl ve své úzkosti volal na pomoc, jej opět k vědomí, a nyní chce on žíti, žíti, aby se ospravedlnil.

A jeho ospravedlnění bylo skvělé. Nejprve pádí nahoru, sebere ze stolku své paní klenoty, papíry, kde co nalezá, vyvolá ji z plesu ven a žene ji před sebou dolů do písárny. Zde všecko odevzdává, pak strhuje Sidonii, která se byla

dnes ustrojila do plesu s největší nádherou, s těla jeden klenot po druhém, odevzdává ještě, co on sám má všechno při sobě, odpíná i své hodinky a klade vše na knihy kasírovy. Zejtra ještě prodá letohrádek, a sto tisíc franků bude pohromadě: bankrot je již zažehnán.

Účet jest hotov, však nyní zadostučinění! A na kolena strhuje bídnicí, která tu stojí třesouc se, aby odprosila Kláru... Sidonie neodvažuje se mu vzdorovati, však v okamžiku posledním vytrhne se mu z rukou a prchá ven do noční tmy...

Kéž by byl o ní Risler více nevěděl!

Továrna jest pro okamžik zachráněna, však aby vše přišlo do starých někdejších kolejí, musí započítí život zcela nový. Tu se objeví Risler v celé své velikosti. Vzdá se svého postavení co společník a stane se opět kreslířem, jako býval, a započne na všech stranách úspory. Propustí dva kreslíře a pracuje za ně v noci sám. Hlavní ale, nač počítá, je nový jeho vynález, Rislerův lis, jež naštěstí právě dokončil a jenž nad očekávání skvělé výsledky podává.

Úspěchy se množí. Když pak konečně Rislerův lis obdrží zlatou medaili manchesterské výstavy a továrně podávají tři sta tisíc franků jen za podíl na patentu, je vše již napraveno a stará firma skví se opět v nové slávě.

Risler je ospravedlněn.

Ale na Sidonii bohužel nezapomněl. Nikdo o ní neví, však krátce po jejím uprchnutí přišlo od ní psaníčko na Rislera. On je tehdy nerozevřel a dal ještě s jinými věcmi uschovati svému starému příteli kasíru Zikmundovi až do té doby, pokud nebudou záležitosti továrny úplně v pořádku. Do té doby neměl času pro osobní záležitosti své. Však nyní již ten čas nadešel a on žádá svůj balíček na Zikmundovi zpět. Ten má vše doma uschováno a navrhne mu, aby šli pro to spolu. Risler svoluje a starý Planus, který chce svého přítele, jenž už půl roku z domu nevyšel, trochu povyraziti, vede jej jako za bývalých dob do Palais Royal na oběd a pak se zastavují v jednom café-chantant. Když tam vejde, zahlédne Delobella a paní Dobsonovou, a ničeho dobrého již netuše, chce Rislera zase odvésti. Však již je

pozdě. Orkestr znovu zavíří a na estrádě objeví se Sidonie v celé zpustlosti veřejné zpěvačky...

Více mrtvého než živého dovleče Planus Rislera do svého příbytku a uloží jej ve svém pokoji. Ráno, když nemohou Rislera se dočkat, vejdou k němu — však on byl uprchl. Na stole leží rozevřený onen balíček, jež si byl dal Risler uschovati. Byla v něm Sidoniina fotografie, kdy ještě bývala dítětem a v ničem se nepodobala ďábelské ženě nynější, však ono psaníčko, které Sidonie mu byla poslala, zde více nebylo. Byltě je Risler vzal s sebou.

A když Planus pak šel do továrny, setkal se se zástupem lidí, jenž provázel oběšence...

Nebezpečí bankrotu dovedl odvrátiti od své firmy, nevěru své ženy dovedl překonati, ale zradu svého vlastního milovaného bratra François nedovedl přečkati. To byl onen list, jež mu byla poslala, „aby se pomstila“, tehdejší lístek Françoisův, vyzývající ji, aby s ním uprchla. Ještě po smrti křečovitě jej v ruce svíral...

Toť zajisté děj zcela jednoduchý. Ale jak to vše krásně vypravováno! A ty místní charakteristiky postav zde uvedených i těch, jichž jsme se zde nemohli téměř ani dotknouti, jako bývalého onoho herce Delobella, jeho ženy, Sidoniina otce, starého Gardinoise, Planusovy sestry atd. atd.!

Nevíme skutečně, jakými slovy bychom vyznačili román Daudetův zvláště, — *je ve všem výtečný.*

NÁRODNÍ LISTY 22., 23. a 24. února 1876

BÁJE ŠOŠANY OD JULIA ZEYERA

Ottovy Salónní bibliotéky č. XV

Jest to sbírka starých, orientálních mýtův: jeden hebrejský, druhý egyptský a třetí indický. Jenom první, ze všech nejkratší, vytištěn byl v Lumíru. Dojista že naši čtenáři se dosud pamatují na Smrt Evy, tu čarou biblickou fantazii. V pustém údolí, nad velikou mohylou, pod jejíž tíží dřímá Adam, sedí truchlící Eva. Anděl smrti vznesl se k ní a zve ji k Hospodinu. Ale Eva nechce ještě zemřít, jedna věc ji tíží. Kain dosud bloudí světem a „každý krok nešťastné nohy jeho bodá v srdce její“. Vtom vynoří se z husté mlhy ranní slunce a na kraji lesa objeví se mladý Jubal; na krásném čele bloudí jemu sny a na rtech sladké písně. Z jeho úst dozví se Eva, že Kain již dotrpěl. Žehná nebi, žehná zemi, té druhé matce lidí, a loučí se s Jubalem. Ten odchází. „Tu zašuměly větry ve výši a mocný šelest perutí obrovských zatřásl tichým vzduchem a země zalkala a stromy úpěly. I pozdvihl Jubal polekané oči svoje k nebesům — a hle! Anděl smrti vznášel se k slunci a v náručí mu Eva ležela...!“ Tato nádherná scéna jest jako Doréova ilustrace: nad pustou zemí tratí se v mlze perutě odletujících andělů a mezi větvemi hustých platanů prosvítá zlatá záře ztraceného ráje...

— Druhý mýtus Král Menkera vypravován jest dle známé pověsti Herodotovy. Jest to věru překvapující, co může moderní spisovatel utvořiti z těch několika prostých řádků starého autora. Když se Napoleon vrátil z Egypta, přivezl s sebou vzácnou trofej, za kterou mu bude Francie vždycky vděčna, — míním ty drahocenné sbírky starožitností, které vzbudily tak živý a všeobecný interes. V několika letech vzkřísili učenci ten dávno zašlý svět k novému životu. K nám dostaly se i tyto studie, bohužel jako všecko, teprve z Německa. Byly to hlavně romány Ebersovy, které vnikly

do širšího obecnstva, a kdo neznal starších prací Gautierových a Flaubertových, viděl v nich nový jakýsi druh. Nyní vystupuje domácí autor s dílem podobným, a poněvadž u nás právě romány Ebersovy tak známy jsou, bude snad zajímavě porovnat s nimi povídku Zeyerovu. Řekněme to hned: Král Menkera se toho porovnání báti nemusí. Již v hlavní a podstatné věci se oba autoři valně od sebe liší: Ebers jest především učencem a pak romanopiscem, ale Zeyer jest hlavně a jedině poetou! Píše-li Ebers román, jest to pouze, abych tak řekl, populární forma, v jaké své veliké studie podává obecnstvu; některé kapitoly činí dojem odborné stati a jediný pohled pod čáru, kde se hemží celé houfy učených poznámek, nás přesvědčí, že autorem románu jest veliký egyptolog. Ebers chce především podati věrný obraz staroegyptského života; to jest mu hlavním účelem a tomu obětuje všechno. Důmyslná a krásná osnova jeho románů trpí někdy poučnými digresemi, autor zapomene na chvíli na proud svého vypravování a začne popisovati egyptské školy, zřízení vojenská, plán některého města nebo chrámu s neuprosnou svědomitostí a potvrdí každý detail učenou poznámkou. — Jinak pracuje Zeyer. Víme dobře, kolik let věnoval studiu egyptské archeologie, nežli napsal Krále Menkeru, a přece toho čtenář nikde necítí. Celý ten učený balast jest jemu věcí vedlejší, jeho vypravování však věcí hlavní. I když popisuje kupříkladu scénérii, nemá jiného účele leda čistě uměleckého a tomu se věnuje s celou duší. Jeho barvy jsou tak skvělé, tak živé, že vidíme neustále před očima jeho nádherné obrazy; dojem ten jest tak mohutný a tak trvalý, že se ho nelze ani zbaviti, asi jako některé melodie, která nám utkvěla v duši. Popis věže, kde skrývá Menkera krásnou svoji dceru, jest práce hodná největšího koloristy. Známa báje o Isidě a Osirisi, kterou dovedl autor velmi obratně vložit ve svoje vypravování, překvapuje nás tklivým tónem svým; je to samostatná, čarovná báseň, nový to důkaz, že může autor chopiti se kterékoliv látky, třeba té nejznámější, jenom když dovede vložit tam více než kdo jiný před ním. Bez odporu nejskvělejší scénou z celé povídky jest plavba do

Bubastis, tento veliký bakchanál na svatých vodách Nilu; ten vyličen jest tak mistrně, že se čtenáři zdá, jako by viděl ta světla a stíny mihati se temnou nocí, ty davy polonahých mužů a žen, jenž zpití vínem a láskou si leží v objetí, jako by slyšel chřestění šister, lkání harf a flétny, šumění svatých vod, ten hromový jásot, jako by ten hlučný vír unášel jej s sebou vždy dále a dále, až hlava opojená vůní kadidla, lotosů a růží klesá v dlaň. Poslední kapitola jest jako pátý akt hrozného dramatu, jaké by v pohádce Herodotově nikdo nehledal. Král Menkera jest jaksi těžištěm celé knihy; zde tvořil autor nejvíce. Koho to interesuje, ať si vezme Herodota a přečte si ono místo (II, 129—133), odkud látka vzata jest, a věru že se podiví. Ku třetímu ze svých mýtův vzal autor motiv z Mahábháraty. Jenom tak mimochodem vypravuje se tam, že dva bratří, jacísi indiští giganti, chtěli dobýtí Indrova nebe a za tu zpupnost že poslal Bráhma na svět krásnou ženu Tilottamu, kvůli níž jeden druhého zahubil. Tak, jak mýtus zní, nemůže ovšem postava Tilottamy budití žádného interesu u čtenáře, neboť jest pouze jakousi skříní Pandořinou, jakýmsi nástrojem, úplně bezvědomým, jehož užijí bozi na potrestání ubohých lidí. To cítil dobře autor, a proto vdechl v duši její lásku; Tilottama miluje jednoho z bratří, jak ho jen zhlédne, a když vidí druhého, miluje ho rovněž tak, poněvadž je prvním úplně podoben. Štěstí lásky její hasne, sotvaže zasvitlo: bratří se vraždí před jejím pohledem a jí nezbývá jenom zoufalství. Touto variací původního mýtu docílil básník velmi mnoho: hrdinka, to čisté, nevinné dítě, jemuž bozi dali život jenom proto, aby je učinili obětí své nenasytné pomsty, jest nanejvýš sympatickou a velikou ve své bolesti; jest větší nežli všichni bozi, a přece musí podlehnouti. Čtenář to cítí a odtud onen veliký dojem. Je to ten starý boj, který v nejrůznější formě tíží lidstvo po všechny věky... Díkce této básně dýše nesmírnou velebou, čtenáři se zdá, jako by mu zněly v uších strofy oněch starých, svatých epopéjí, v jichž stylu psána jest. — V čele celé knihy nalezneme konečně veliký úvod. Je to vzpomínka na ony čarovné chvíle, jež věnoval autor pouze svému

snění, svým myšlenkám; byly to chvíle požehnané, neboť chovaly v lůně svém celé bohatství jeho poezie.

da.

LUMÍR 1880, VIII, č. 7, str. 111—112